

УДК 378+61+008–0.27.561

Корольова Т. В.

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

У статті розглянуто модель формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів, здійснено її компонентний аналіз, визначено комплекс педагогічних умов організації навчально-професійної підготовки студентів, що сприяють підвищенню ефективності формування їх професійно-етичної культури. Структура моделі представлена цільовим, організаційно-змістовим, діяльним, результативним, контрольним-регулюючим блоками. Означена модель базується на: принципах та закономірностях формування професійно-етичної культури майбутнього лікаря у процесі його гуманітарної підготовки, змістовому і технологічному забезпеченні гуманітарної підготовки та критеріях і показниках професійно-етичної культури майбутнього лікаря. Створюючи модель формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів, ми передбачили, що її ефективність залежить не тільки від узгодженої роботи всіх структурних компонентів, а й від їх взаємодії з зовнішнім оточенням, медичними та освітніми закладами.

Ключові слова: модель, формування, професійно-етична культура, педагогічні умови, закономірності, компоненти.

Теоретичний аналіз науково-методичної літератури свідчить, що одним із важливих методів педагогічного дослідження професійної підготовки майбутнього фахівця є побудова моделей, які описують різні сторони організації навчально-виховного процесу. Вона може бути представлена різними способами: у вигляді схеми, таблиці, що описує окремі компоненти (елементи) системи або їх взаємозв'язки, або графіка чи діаграми, які дозволяють простежити розвиток системи.

Проблему розробки моделі професійної підготовки фахівця у своїх працях досліджували С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Безпалько, С. Вітвицька, В. Докучаєва, Н. Кузьміна, В. Штофф та ін. Використання моделей у вищій школі як цілісних уявлень про кінцеву мету формування професіоналізму фахівця знайшло відображення в роботах А. Бойко, А. Лігоцького, А. Орлова, В. Семиченко, Т. Сущенко, І. Тихонова, Н. Ярошенко та ін.

Мета статті – розробити та охарактеризувати модель формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів.

За основу означеної моделі нами узятя загальна схема системного підходу, яка може виглядати як сукупність таких дій: фіксація деякої кількості компонентів у означеній системі; аналіз особливостей взаємодії між компонентами в межах системи; виявлення системоутворюючих зв'язків; аналіз основних параметрів діяльності функціонування системи; дослідження оптимальності результатів у співвідношенні з характером і особливостями методичних форм та засобів [1].

У моделюванні ми дотримувалися певної логіки, яка уявляється як ряд взаємозумовлених та взаємозалежних процесів:

- 1) аналіз теоретичних основ професійної підготовки медичних працівників;
- 2) дослідження концептуальних засад організації системи формування професійно-етичної культури студентів-медиків;
- 3) визначення мети процесу формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів і можливих реальних і конкретних критеріїв оцінки досягнень;
- 4) розробка моделі формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки;
- 5) конкретизація завдань, які необхідно виконати задля реалізації поставленої мети, визначення умов їх розв'язання та засобів для досягнення цілей;
- 6) реалізація побудованої моделі формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки;
- 7) узагальнення результатів реалізації означеної моделі в конкретних продуктах педагогічної творчості [6; 8].

На нашу думку, метою моделювання формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки є розробка такої моделі, яка дозволила б підвищити ефективність цього формування, співвіднести його з вимогами суспільства.

У нашому дослідженні в якості об'єкта моделювання виступає формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки. Отже, під моделлю формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки ми розуміємо опис і теоретичне обґрунтування структурних і функціональних компонентів даного процесу (рис. 1). Ми, насамперед, керувалися кваліфікаційними вимогами до лікаря, зумовленими соціальним замовленням, галузевими стандартами вищої освіти, відповідними навчальними планами. Усвідомлення означеного, а також експертне опитування фахівців дали можливість визначити такі **компоненти моделі** формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки, як: **цільовий; організаційно-змістовий; діяльній; результативний; контрольний-регулюючий.**

Графічно модель формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки подано на рис. 1.

Охарактеризуємо виокремлені компоненти нашої моделі та зупинимось на сутності їхніх складових частин.

Цільовий компонент включає:

– *мету*: підготовка висококваліфікованого лікаря, який відповідає соціальному замовленню держави та володіє професійно-етичною культурою;

– *завдання*: досягнення такого рівня якості вищої медичної освіти, який дасть можливість майбутньому лікарю включитися в активну професійну діяльність, бути здатним діяти в різних професійних ситуаціях та проявляти себе компетентною особистістю зі сформованою духовно-моральною і життєвою позицією;

– *цілі*: гносеологічні – формування наукового світогляду (розвиток цілісних уявлень про природу, єдину наукову фізичну картину світу, методи та методологію наукового пізнання); епістемологічні – формування загальнонаукових та спеціальних (необхідних для успішного оволодіння фаховими навчальними дисциплінами) умінь та видів діяльності; когнітивні – формування здатностей до перетворення матеріального світу на основі законів фізики, набуття фахових компетенцій, розвиток логічного та критичного мислення; морально-етичні – формування ціннісних пріоритетів.

Організаційно-змістовий компонент об'єднує:

– *принципи* професійної підготовки: безперервності та багаторівневості професійної освіти як фундаментальних принципів її розвитку; інтегративності як всезагального принципу розвитку суспільства, науки, виробництва, освіти, що забезпечує міждисциплінарну комплексність, узагальненість, ущільненість знань, методів та засобів пізнання; багатопрофільності, відповідно до якого професійна підготовка майбутніх лікарів повинна передбачати можливість надання ними різних видів медичної та психологічної допомоги залежно від конкретної ситуації; професійної спрямованості, згідно з яким у процесі професійної підготовки майбутніх лікарів необхідно цілеспрямовано досягати її мети; комплексності, відповідно до якого процес здобуття фаху студентами-медиками набуває ознак цілісної системи, що поєднує в собі не лише освітню, навчальну, а й виховну роботу з ними задля забезпечення формування у них комплексу професійних знань, практичних умінь і навичок; соціальної зумовленості, застосування якого до процесу формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів передбачає усвідомлення необхідності вживати заходи щодо виявлених проблем, діяти відповідно до конкретних обставин соціальної ситуації, а не обмежуватися стандартним набором заходів [2; 3];

– *закономірності*: гуманізацію професійної підготовки майбутнього лікаря; пріоритет творчого особистісного розвитку майбутнього фахівця та залучення студента до інноваційної діяльності;

– *специфіку* формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів: ціннісно-сміслову (пов'язану з цілями та завданнями професійної підготовки майбутнього лікаря, що реалізується за допомогою виокремлення пріоритетів у професійній діяльності), аналітико-прогностичну (забезпечує отримання інформації про сутність процесу формування професійно-етичної культури, визначення її змісту, модернізацію навчальних планів і програм, прогнозування оптимізації процесу професійної підготовки), організаційну (визначає механізми професійної підготовки майбутнього лікаря на основі розроблених структурних і функціональних компонентів системи, впровадження інноваційних методів формування фахової культури), експертну (забезпечує контроль за процесом досягнення мети);

– *педагогічні умови*: орієнтація на розвиток гуманістичної спрямованості особистості майбутнього лікаря, тобто на розвиток в нього системи потреб і мотивів, яка визначає рівень сформованості гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця охорони здоров'я; запровадження суб'єкт-суб'єктного підходу під час вивчення гуманітарних дисциплін; вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності майбутнього лікаря; стимулювання самостійної роботи фахівця медичної сфери у процесі гуманітарної підготовки; введення елементів навчально-педагогічного тренінгу як засобу формування професійно-етичної культури майбутнього лікаря;

– *сфери*: навчальна та виховна. На основі досвіду практичної діяльності, враховуючи принципи, доходимо висновку, що процес формування професійно-етичної культури майбутнього лікаря є комплексним, а тому повинен відбуватися як у ході вивчення навчальних дисциплін під час занять, у процесі індивідуальних консультацій та самостійної роботи студентів, так і у ході виховної роботи з ними, у позанавчальний час [4; 5].

Діяльнісний компонент складається з:

– *технологій, форм та методів формування професійно-етичної культури*. Означений компонент передбачає застосування у навчально-виховному процесі вищих медичних навчальних закладів комп'ютерних технологій, технологій інтенсивного навчання, технологій модульного навчання, діалогово-дискусійних та інноваційних технологій (наприклад, проектних технологій, які передбачають застосування наскрізних проєктів, монопредметних, міжпредметних, інформаційних, креативно-пошукових, дослідницьких, наукових форм та методів).

Нами встановлено, що різноманітність технологій формування професійно-етичної культури студента-медика зумовлюється не лише характером проблем, які потрібно вирішити у процесі його професійної підготовки, але і розмаїттям форм та методів їх вирішення. Оскільки саме форми і методи професійної підготовки майбутнього лікаря є основними способами формування його професійно-етичної культури, розглянемо та коротко проаналізуємо ті, які найчастіше використовуються у вищих медичних навчальних закладах і які застосовували ми у своєму дослідженні.

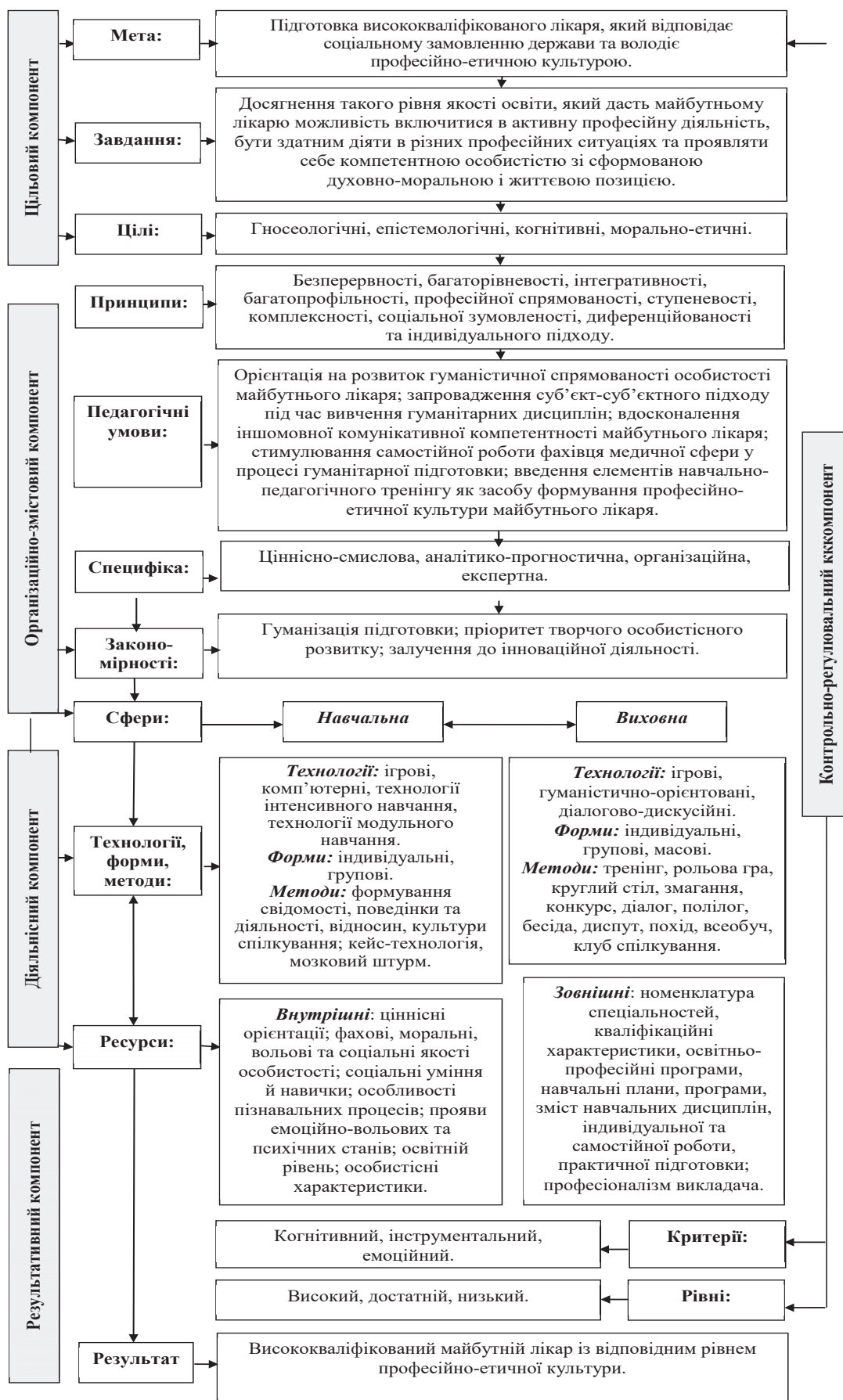

Рис. 1. Модель формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки

Згідно з найпоширенішими класифікаціями, усі форми навчально-виховної роботи зі студентами-медиками щодо формування їхньої професійно-етичної культури ми поділили за такими ознаками:

1) за кількістю задіяних студентів – індивідуальні (бесіди, консультування), групові (анкетування, тестування, лекції, тренінги, рольові ігри); масові, із залученням значної кількості студентів (свята, фестивалі);

2) за рівнем творчості – інформаційні (спрямовані на засвоєння інформації: лекції, бесіди, лекторії); репродуктивні (спрямовані на відтворення знань, способів дії: семінари, диспути); тренувальні (спрямовані на застосування на практиці знань, формування вмінь, навичок, звичок, а саме вправи, тренінги, практикуми тощо); творчі (спрямовані на вироблення нових рішень, нових знань та способів дії: мозкові штурми, дискусії);

3) за складністю організації та використання – прості (бесіда, диспут, вікторина), складні (творча гра, похід, ярмарок) та комплексні (тематичний день, тиждень, фестиваль) [7, с. 48–53].

Контрольно-регульовальний компонент об'єднує:

– *критерії результативності* (сформованості професійно-етичної культури майбутніх лікарів): когнітивний (відображає рівень засвоєння знань, алгоритмів діяльності та ступінь усвідомлення необхідності участі у професійній діяльності); інструментальний (демонструє рівень оволодіння студентом базовими професійними вміннями та навичками); емоційний (характеризує рівень задоволення від процесу та результату професійної діяльності);

– *рівні сформованості професійно-етичних якостей та властивостей особистості*: низький (недостатній) рівень (характеризується емпіричними професійними знаннями та їх механічним відтворенням, виконанням найпростіших способів дій, нестійкістю ціннісних орієнтацій, відсутністю сформованих умінь і навичок; є недостатнім для здійснення професійної діяльності); середній (достатній) рівень (визначається несистемним оволодінням лише основних знань, необхідних у професійній діяльності); високий (оптимальний) рівень (передбачає наявність уявлень про цілі своєї діяльності, власний розвиток, бажання й потребу оволодіти фаховою культурою); професійну компетентність (сформовану систему знань і систему умінь); самостійний пошук інформації і шляхів подолання ускладнень; сформовані інтелектуальні та практичні вміння, володіння професійною технікою, які цілеспрямовано і систематично використовуються у діяльності з урахуванням конкретних умов, ситуацій та їх особливостей).

Результативний компонент представлений *результатом* формування професійно-етичної культури майбутнього лікаря, а саме висококваліфікованого майбутнього лікаря з відповідним рівнем професійно-етичної культури.

Вважаємо, що основним системоутворювальним чинником розробленої нами моделі є спрямованість усіх її складових частин на ефективний процес формування професійно-етичної культури майбутнього лікаря.

Побудована у дослідженні модель формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки була використана для дослідження і пошуку шляхів оптимізації означеного процесу. Такий підхід дозволяє вивчити тенденції та закономірності педагогічної упорядкованості та організації навчання, відпрацювати узгодженість програм навчальних дисциплін гуманітарного циклу та різних циклів у цілому, реалізувати поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою, внаслідок чого формується особистість майбутнього лікаря з високим рівнем професійно-етичних якостей.

Використана література:

1. Агадулін Р. Р. Функціональна модель формування політкультурної компетенції сучасного вчителя / Р. Р. Агадулін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. / АПН України. Ін-т проблем виховання. – К. – Житомир, 2004. – Вип. 6, кн. 2. – С. 253–259.
2. Агаркова А. О. Проблема формування професійно-етичної культури майбутнього лікаря у вищому навчальному закладі / А. О. Агаркова, І. І. Філатова // Соціально-філософські та економічні співвідношення культури і інформаційного простору: зб. наук. праць (за матеріалами I міжзівівської науково-теоретичної конференції від 29 грудня 2009 р.) / за заг. ред. М. А. Журби. – Рубіжне – Луганськ, 2009. – С. 105–109.
3. Аніщенко О. В. Професійна культура / О. В. Аніщенко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – С. 724–725.
4. Білик В. В. Куратор і гуманітарне виховання студента / В. В. Білик // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: матеріали Других Ірпін. міжнар. наук.-пед. читань, 21–22 трав. 2004 р. – Ірпін, 2004. – Ч. 2. – С. 16–20.
5. Бобко Л. О. Педагог як суб'єкт гуманістичного виховання студентів / Л. О. Бобко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. / Крим. держ. гуманіт. ін-т, ред. О. В. Глузман. – Київ, 2001. – Вип. 3, ч. 2. – С. 14–20.
6. Мруга М. Р. Структурно-функціональна модель професійної компетентності майбутнього лікаря як основа діагностування його фахових якостей: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. Р. Мруга. – Київ, 2006. – 251 с.
7. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: [навч. посіб.] / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. І. Шпак. – Київ: Просвіта, 2000. – 368 с.
8. Сабатовська І. С. Співвідношення особистісних і професійних якостей у моделі сучасного спеціаліста / І. С. Сабатовська // Вчені записки. – 2004. – Т. 10. – С. 185–192.

References:

1. Ahadullin R. R. Funktsional'na model' formuvannya politkul'turnoyi kompetentsiyi suchasnoho vchytelya / R. R. Ahadullin // Teoretyko-metodychni problemy vykhovannya ditey ta uchniv's'koyi molodi: zb. nauk. pr. / APN Ukrainy. In-t problem vykhovannya. – Kyiv – Zhytomyr, 2004. – Vyp. 6, kn. 2. – S. 253–259.
2. Aharkova A. O. Problema formuvannya profesiyno-etychnoyi kul'tury maybutn'oho likarya u vyshchomu navchal'nomu zakladi / A. O. Aharkova, I. I. Filatova // Sotsial'no-filosof's'ki ta ekonomichni spivvidnoshennya kul'tury i informatsiynoho prostoru : zb. nauk. prats' (za materialamy I mizhvuziv's'koyi naukovy-teoretychnoyi konferentsiyi vid 29 hrudnya 2009 r.) / [za zah. red. M. A. Zhurby. – Rubizhne – Luhans'k, 2009. – S. 105–109.
3. Anishchenko O. V. Profesiyna kul'tura / O. V. Anishchenko // Entsyklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holov. red. V. H. Kremen'. – Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. – S. 724–725.
4. Bilyk V. V. Kurator i humanitarne vykhovannya studenta / V. V. Bilyk // Problemy humanizatsiyi navchannya ta vykhovannya u vyshchomu zakladi osvity : materialy Druhykh Irpin. mizhnar. nauk.-ped. chytan', 21–22 trav. 2004 r. – Irpin', 2004. – Ch. 2. – S. 16–20.
5. Bobko L. O. Pedahoh yak subyekt humanistychnoho vykhovannya studentiv / L. O. Bobko // Problemy suchasnoyi pedahohichnoyi osvity. Pedahohika i psykholohiya : zb. nauk. pr. / Krym. derzh. humanit. in-t., red. O.V. Hluzman. – Kyiv, 2001. – Vyp. 3, ch. 2. – S. 14–20.
6. Mruha M. R. Strukturno-funktsional'na model' profesiynoyi kompetentnosti maybutn'oho likarya yak osnova diahnostuvannya yoho fakhovykh yakostey : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. / M. R. Mruha. – Kyiv, 2006. – 251 s.
7. Nisimchuk A. S. Suchasni pedahohichni tekhnolohiyi : [navch. posib.] / [A. S. Nisimchuk, O. S. Padalka, O. I. Shpak]. – Kyiv : Prosvita, 2000. – 368 s.
8. Sabatovs'ka I. S. Spivvidnoshennya osobystisnykh i profesiynykh yakostey u modeli suchasnoho spetsialista / I. S. Sabatovs'ka // Vcheni zapysky. – 2004. – T. 10. – S. 185–192.

Королёва Т. В. Модель формирования профессионально-нравственной культуры будущих врачей

В статье рассмотрена модель формирования профессионально-этической культуры будущих врачей, осуществлена ее компонентный анализ, определен комплекс педагогических условий организации учебно-профессиональной подготовки студентов, способствуют повышению эффективности формирования их профессионально-этической культуры. Структура модели представлена целевым, организационно-смысловым, деятельностным, результативным, контрольно-регулирующим блоками. Данная модель базируется на: принципах и закономерностях формирования профессионально-этической культуры будущего врача в процессе его гуманитарной подготовки; содержательном и технологическом обеспечении гуманитарной подготовки и основывается на критериях и показателях профессионально-этической культуры будущего врача. При создании модели формирования профессионально-этической культуры будущих врачей нами предусмотрено, что ее эффективность зависит не только от согласованной работы всех структурных компонентов, но и от их взаимодействия с внешним окружением, медицинскими и образовательными учреждениями.

Ключевые слова: модель, формирование, профессионально-этическая культура, педагогические условия, закономерности, компоненты.

Korolova T. V. Model of the formation of professional and ethical culture of future doctors

In the article the model of formation of professional and ethical culture of the future doctors is presented. Its component analysis is carried out. The complex of pedagogical conditions of the organization of training and professional training of students, which promote the increase of efficiency of formation of their professional and ethical culture, is determined. The structure of the model is presented by the target, organizational and content, activity, effective, control and regulative blocks. The mentioned model is based on: principles and regularities of forming the professional and ethical culture of the future doctor in the process of the humanitarian preparation; content and technological provision of humanitarian training. It is based on the criteria and indicators of the professional and ethical culture of the future doctor. By creating a model for forming the professional and ethical culture of future physicians, we predict that its effectiveness depends not only on the coherent work of all structural components, but also on their interaction with the environment, medical and educational institutions.

Key words: model, formation, professional-ethical culture, pedagogical conditions, regularities, components.